

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Kontxa Intxausti Peña

*Ormaiztegi,
Gipuzkoa
(1919-2015)*

Aurkibidea

Biografia

Ormaiztegin jaio zen 1919an. Aita bertakoa zuen eta ama, berriz, Aizarnazabalgoa. Sei anai-arreba ziren. Aita baserritar ilustratua eta errepublikazalea zen. Kontxa eskolan lehenbizi Ormaiztegin, gero Beasainen (mojetan) eta, azkenik, Donostian ibili zen batxilerra egiten. Gerora josten ikasten ere ibili zen eta bederatzi urte egin zituen lanean Donostiako "Almacenes Beñaranen" eskularru eta galtzerdiak egiten. Gerra garaian herritik ihes egin zuten, lehenbizi Bilbora eta geroago Santanderrera. Handik itsasontzian Frantziara eraman zituzten hiru ahizpa eta osaba zaharra; urtebete inguru egin zuten Arnay-le-Duc herrian. Herrirako itzulera gogorra izan zen, baserria hustuta aurkitu zutelako eta, gainera, guraso eta anai-arrebek hainbat kartzelaldi bizi behar izan zituzten. Miguel Mari Irizarrekin ezkondu zen, "karroiletakoa" (karroegilea), eta hura familia-tailerra enpresa bihurtzen ari zen, gerora Irizar autobus fabrika ospetsua izango zena. Zazpi seme-alaba izan zituzten. 1970ean Madrilera joan ziren bizitzera familia osoa eta 1985 inguruan, handik itzuli zirenean, senarrarengandik banandu zen.

Zintak

ORM-001

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Agirrebeña, Aintzane
- **Data:** 2008-09-24
- **Iraupena:** 60 min
- **Euskarria:** MiniDV
- **Kodifikatzailea:** Etxeberria, Eider
- **Transkribatzailea(k):** Elexpuru, Juan Martin - Etxeberria, Eider

ORM-002

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak

- **Elkarrizketatzailea(k)**: Agirrebeña, Aintzane
- **Data**: 2008-09-24
- **Iraupena**: 60 min
- **Euskarria**: MiniDV
- **Kodifikatzailea**: Etxeberria, Eider

Pasarteak

1. Aurkezpena

- **Erref**: ORM-001/001
- **Iraupena**: 0:01:35. **Hasi**: 00:00:00. **Bukatu**: 00:01:35
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

<p>1919ean jaio zen Ormaiztegin, Teilerizar baserrian. Ama Aizarnazabalgoa zen, eta aita Ormaiztegikoa. 6 anai-arreba ziren.</p>

Transkripzioa

- Esango dostazu hasteko zure izena ta abizenak?
 - Nerek oraingok die Kontxa Intxausti Peña.
 - Eta ze urtetan jaio ziñen?
 - Ze egunetan?
 - Bai, urtia ta eguna.
 - Milla beatzirehun da hemeretzin. "Diecinueve diecinueve", ilbeltza, hogeta zazpi. Elurre ein zola esan zian gero amak; elurre ein zola egun hortan.
 - Eta nun jaio ziñan?
 - Ormaztein, Ormaztein, bai.
 - Kalian?
 - Tellerizar baserrin.
 - Eta nun dago, ze auzotan?
 - Hori dao Beasain aldetik herrin sarreran gatorzela lenengo etxea, Irizarren ondon. Irizarren enpresan ondo-ondon dao Tellerizar. Hiru dare, Telleri, Telleriarte ta Tellerizar. Ni hor jaiota nao, Tellerizarren.
 - Eta gurasoak bertakoak?
 - Ez, ama Aizarnazabalgoa eta aitte bai, aitte hemengoa.
 - Zenbat anai-arreba?
 - Gu?
 - Bai.
 - Sei. Ni bakarrik geatzen naiz.
 - Gaztena zara?
 - Ez. Gaztegoa're hil zan, Katalina. "La mala hierba" esaten due. Holako zerbait izango naiz nunbait.

2. Baserriko bizimodua

- **Erref**: ORM-001/002
- **Iraupena**: 0:02:21. **Hasi**: 00:01:35. **Bukatu**: 00:03:56
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Baserriko bizimodua ona zen. Granja zeukaten, eta arrautzaren negozioa. Aitak jorjala irabazten zuen. Etxean hamar senide bizi zirela azaltzen du. Baserrian ez zuen lan askorik egin behar izan. Esnea ere banatzen zuten etxez etxe.

Transkripzioa

- Baserrian umetan-eta nolakoa izaten zen bizimodua umetan?
- Ondo. Ondo. Guk genduken granja, horrekin asko manejatzen giñen. "Granja Avícola Intxaurpe"; ta genduken gerra aurretik eta hori dana, txitak etartzeko makina ta; ba hori, arrautzan negozioa, larehun bat oillo ta, enfin. Gero attek beti're nunbaitt lana eitten zon. Jornal bat handik o hemendik jornal bat. Eta genden attajaune, aman atte, eta genduken attajaunen anaie, Joxe Gabriel, Ameriketaa jun baiña ez zion osasunek laguntzen, nunbait, eta etorri ta gukin tzan. Da bera zan etxea-ta terrenon jabe eo, bera zan.
- Handik ekarritako diruekin?
- Baleike. Eta geo gukin bizi izandu zan. Bai. Eta sei, zazpi, zortzi..., hamar lagun genden gerrea hasi zonean'e. Bai. Hamar lagun bizi giñen, aber ze etxetan bizi dan oin jentea, hamar lagun. Bai. Eta gaiñontzen ba eskolan da. Ondo.
- Umetatik lan egin beharko zenduen baserrian, ez?
- Guk ez asko, nik ez asko, ni bosgarrena nitzen ya-ta. Nik ez asko. Zerbait bai, ittulan-da, behizai o, lo ke sea, hoi bai, baiño baserriko lana... Gero baserri haundie ere ez genduken, baserrie bai baiño, hiru behi esnetako eta gero hegazti horik. Eta, klaro, lurrek moittu ta ein behar zienen normalen iri-parea ekartzen zan eta haek manejatzen zuen gehiena, bai. Esnetaako, guk esnea partitzen gendun etxetaa, lau txakur haundi litroa, eta litro bat hartzen zonak hille pasatu ta hamabi pezta.

3. Postari-lanetan

- **Erref:** ORM-001/003
- **Iraupena:** 0:01:40. **Hasi:** 00:03:56. **Bukatu:** 00:05:36
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Negozioak, dendak
- Herria, azpiegitura » Garraioak » Trenak

Laburpena:

Aitona postaria zen, eta denek laguntzen zioten lan horretan. Gutuna jasotzeagatik zenbat ordaintzen zuen jendeak azaltzen du. Gutun ofizialak banatzen zituzten: trenetik jaso eta banatu egiten zituzten.

Transkripzioa

- Attona karterue izan zan epoka baten.
- Bai, bai. Karteritzea beak, baiño danok eitten gendun karteritzan. Zeatio ordun kaleako korrespondentzie bazeon baiño baserritaako're bai, eta baserritaa ba gu're juten giñen, kalekotaa ez; baiño gu're juten giñen

baserritaa. Eta hor, sobra ere, gauzak hola zeren zeatuta ta, ba paatu ber izaten zuen hamar xentimo baserritakok karteia entregatu ta eittea. Zeatio zan, ez dakit nola esaten zien, gero akordatzen banaiz esango'et.

- Frankeo edo?

- Ez, ez, bestela. Terrenon gora-beherea da, ez dakit. Akordatzen banaiz esango dizuet. Eta hola. Gaiñontzen kalen ba anaiek eta.

- Etxeari ere Karteruena...

- Batzuk bai Karterona esaten die, beste batzuk Tellerizarra, baiño. Bai, Karterone askok, karteritza genduken-da.

- Zer izaten ziren, karta ofizialak edo bestelako errekauek be...

- Ba Correos, Correos.

- Ofizialak, ezta?

- Bai, ofiziala. Trenak ekartzen zittun da trenera io -anaie zarrena ibiltzen zan asko, gehiena-. Eta hemen herrin biltzen zienak eaman eta beak ekartzen zittunak ekarri ta partittu. Hori zan. Gabiriako ta, hemendio juten zien. Gabiriko karteroa're etortzen zan da Itsasokoa're bai; gure etxea etortzen zien, da eraman da ekarri haek eitten zuen handio.

4. Ikasketak hainbat lekutan

- **Erref:** ORM-001/004
- **Iraupena:** 0:03:19. **Hasi:** 00:05:36. **Bukatu:** 00:08:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Goi mailako ikasketak
- Herria, azpiegitura » Garraioak » Trenak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

Urte batzuk herritik kanpo eman zituen ikasten. 10-11 urterekin Beasainen hasi zen mojan ikasten. Gero, "bachiller laboral" ikasten hasi zen. 14 urterekin, Donostiako Peñafiorida institutuan ikasi zuen. Gogorra zen Donostiaraino joatea: oraindik ilun eta hotz zegoen goizez etxetik irteetan, eta etxera iluntzean iristen zen.

Transkripzioa

- Zuk ikasten bastante denpora ein zendun herritik aparte.

- Urte batzuk bai, urte batzuk bai. Tokatu zitzaian, aber, hamar-hamaika urte nittula, hamar eo hamaika, ez dauket gogon, genduken maistra Señorita Paz esaten zien-ta, hori ya erretirau ein zan. Bizkaitarra zan da Bilbaora jun zan, eta bueno ba. Gero besta bat, baiña nik ya bestea ez nun, ez nintzen ibilli bestekin. Hasi nittuen Beasaiña monjataa. Bueno, uniformeia ein ta trenen jun ta trenen etorri, ta hola monjatan urtebete ein non. Eta hurrengo urteako ein nittuen matrikulatu "para bachiller, Bachiller Laboral".

- Lista izango ziñen.

- Bai, lista... Eta bueno ba. Hor ein nittun Ingreso maiatzen, aprobatu eta hurrengo hillen ekaiñen "Primero". "Por libre" o esaten zioen batxiller horri. Anaie neuken nik ordun bigarrena maixu einda. O itten o, ez naiz akordatzen juxtu-juxtu ze urte. Eta nik uste't hura ibilliko zala. Zeatio gero hurrengo urteako, "para el segundo año del bachiller", sartu nittuen Donostiko Instituto Peñafiorida. Buen Pastorren atzekalden gaur da Mitxelena. Bueno ba, horrea juten nintzen egunero hamalau urtekin, egunero trena hartu seiterdietan hemen eta Donostira. Eta bueno, han ein

nittun bigarrena, eta gero matrikulatu nintzen baita, hirugarrenkoa ein nun. Eta esan nun, fuera! Goorra zan. Klaro, setienbretik ekaiñeaiño izaten da kursoa. Ba egune motxa, txarra, hotza; eta amak laguntzen zian, kasi argiik ez zeon ordun herrin. Han bonbilla bat eta beste puntan beste bonbilla bat eta. Klaro, sei terditan punttun trena estazion. Eta zenbait korrika ein dean nik aldapa hortan! Bueno. Ordun beatzietan etorri. Atsaldetan "Permanencias" esaten ziguen, eta señorita bat zeon han eta harrek ba, harrekin batea ikasi o gauzak itten giñuzen. Eta klaro, hortan geldittu eta gero trena hartu eta honea etortzeako gauen beatziak zien. Baiña etxea jun, afaldu ta lana ta ingo giñutzen, "deberes"-eo etxeko lan hori. Eta bueno ba hurrengo goizen berriz'e seietan arriba!

- Aspertu ziñen eta planto.
- Bai, bai, aspertu ein nitzen.
- Egun osua egiten zendun han.
- Klaro, klaro. Goorra da, goorra da.

5. Irakasleak eta irakasgaiak

- **Erref:** ORM-001/005
- **Iraupena:** 0:01:14. **Hasi:** 00:08:55. **Bukatu:** 00:10:09
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Goi mailako ikasketak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikasgaiak eta ikasmateriala

Laburpena:

<p>Irakasleak ez ziren oso gogorrak. Marrazketako irakaslearekin askotan Aquariumera joaten ziren marraztera. Marrazketa lineala gustatzen zitzaion berari. Zer gai ikasten zituzten aipatzen du.</p>

Transkripzioa

-Irakasliak, maistrak eta zelakuak zian, gogorrak?

-Bueno. Profesorek. Hain goorrak ez, segun, batzutatik bestera bere diferentzikin baiño ez, hain goorrak ez, ez, etzien. Dibujokoa, berriz, el profesor Camps, harrek askotan eamaten giñutzen al Aquarium. Karpeta haundik hartu zea azpin, besa azpin, eta beakin batea ta taldea Aquariumna. Aquariumen ba bai, bazen han arraiek eta hola baiño ibili eiten zien haek. Ordun kristala jotzen giñen eta gelditzen zienen ordun in ber dibujue.

-Zuk ondo dibujatzen zendun gaiñea.

-Bueno, eztakit. Lineala're bai, lineala gustatzen zitzaien gaiñea. Eta bueno, holako, holako komerik.

-Ze ikasgai gehiago eukitzen zenduen, Dibujua ta ze gehiago?

-Danak, danak. Geografía, Historia, enfin, Gramática, Aritmética, danak, horik danak. Baiño...

6. Familiako giroa

- **Erref:** ORM-001/006
- **Iraupena:** 0:01:16. **Hasi:** 00:10:09. **Bukatu:** 00:11:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Aisia » Kultura » Irakurtzea
- Politika » Gerra aurrea » 1931-1936: II. Errepublika
- Lanbideak » Sastreak, jostunak

Laburpena:

Etxean ez zitzaien gustatu Kontxak eskola utzi izana. Geroago, josten ikasi zuen Beasainen, eta ondo etorri izan zaio etxeko gauzak eramateko. Ikasten zuenean, Errepublika zegoen. Aita errepublikanoa zuen, eta hainbat aldizkari eta egunkari irakurtzen zituen. Baserritarra, baina jantzia zen.

Transkripzioa

-Planto ein zenduenen etxen nola hartu zizuen?

-Etzien ze haundiik ein. Gero ein nun uda hortan. Klaro, hori ekaiñen bukauko non kursoa, eta ein non, uda hortan Beasaiñea juten segi non eta egin non josten ikasi. Korte ta. Gero oso ondo etorri zat. Ez kanporako josi dealako, baizik eta etxen famili haundie izan gea, hok e zazpi seme-alaba badie, eta ordun ba hau konpondu ta bestea zeatu ta. Oso ondo etorri zitzaian hori're. Eta hola.

-Ikastea utzi zenuenean zer zan, Errepublika garaia ordurako edo nola zan?

-Bai, Republika zeon.

-Eta ze giro zeon ordun? Zuen aitte republikanoa zan da.

-Bai baiño gure atte ez taberna batea ta iñoa etzan juten. Harrek lana, eta gero hori "El Mundo Avícola" rebistea Barzelonatik eta. Madritik eztakit ze zer zeaten (z)un, periodiku zeon ordun, enaiz akordatzen. Eta hure hortan betaurrekok hola sudurren punttan jarri ta hure, hure baserrikoa baiño, eztakit nola esan.

-Ilustratua.

-Beste gauza horitan ibiltzen zan.

7. Granjako oiloak Beasaingo feriara

- **Erref:** ORM-001/007
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:11:25. **Bukatu:** 00:13:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera
- Euskara » Euskararen egoera
- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:

Ez daki zergatik jarri zuen aitik granja. Gerra aurretik ez zegoen horrelakorik (granjak, inkubagailuak...). Oiloak eta arrautzak Beasaingo feriara eramaten zituen bere amak, eta nola eramaten zituen azaltzen du. Bere amak ez zekien ondo erdaraz, baina bezeroek asko estimatzen zuten.

Transkripzioa

- Nola okurritu zitzaion aitari granja jartzia?

- Ez dakit, ez dakit.

- Zuk ezagutu zendun txikitatik, ezta?

- Oillok eta bai eukitzen giñutzen da. Eta bueno, baiño gero ya ez dakit nik, enkubadora ekarri ta garai hartan, gerra aurretio ba etzan. Eta gure ama

ferira juten zan beti Beasaiña. Asteartetan saskikada arrautzak eta.

- Oilluak eta danak saltzen zittuan?

- Bai, saltzen zien; baiño eittten zien, oilloi eitten zien gauen harrapatu danak, illaran egoten zien-da. Gu argie piztu ta itzaldu itteko ta. Juten zan, begiratzen zon, da: "Itzaldu argie". Eta ordun beak zeatu zona harrapatu itten zon. Eta pare bat hiru bat hola saski azpin jarri ta hurrengo goizen ya hankak lotu ta ferirako. Baiña itten zien danai olio pixkatekin kukurrek pixkat...

- Dotore itxuria eukitzeko?

- Hori da. Ze tranpak, e! Baiña bueno, jende ona zeuken, "Señora Juana" ta tal da, erdaldune asko Beasaiñen, CAFera etorritako jende asko.

- Eta berak ez zekien ya erderaz?

- Bueno, gaizki. Gaizki, harrek firmaik etzeuken da, baiño, enfin, gauza horitako asko balio zon. Eta "Hola, Señora Juana".

8. Feriak

- **Erref:** ORM-001/008
- **Iraupena:** 0:02:07. **Hasi:** 00:13:00. **Bukatu:** 00:15:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Garraioak » Trenak
- Herria, azpiegitura » Garraioak » Autobusak
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)
- Baserría » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

<p>Beasaingoa baino handiagoa zen Ordiziako feria, baina amak bezeroak Beasainen zituen, eta ez zen Ordiziara joaten. Beste feriatara ere ez zen joaten. Gerora, merkantzia eramaten zuten garraiolariak azaldu ziren. Amak Beasainen erosten zuen arropa, feriatik bueltan.</p>

Transkripzioa

-Feria haundia egiten zan Beasaiñen?

-Beasaiñen ez haundie. Betitik Ordizi izan da feri haundie, haundigokoa ta, bai. Oain bertan'e ba bai. Baiño hure behiñ hasi zan eta klientela jende ezagune ta zeuzken da. Konfiantzazko arrautzea, eta bueno ba, oillandanak zerenen oillandanak eamaten [zittun] aparte, eta bai, ondo.

-Eta beste feria batzutara joaten zan, Zumarragara edo?

-Ez, ez, ez. Beste feritaa ez, beti Beasaiña.

-[...] autobusa hartuta?

-Bueno, lehen, lenengo-lenengo estaziora igual eamaten zuen. Edo sagar garaien saski saarrak da tal da karretillan-ta jarri ta estaziora trenen. Ta gero Beasaiñen eoten zan estazion baita un tal, transportistea zan, Azurmendi o eztakit nola zan Beasaiñen. Nei ahaztu eitten zat. Ba harrek eamaten zittun, gehigo're juten zien Mutillo (Mutiloa) aldetik etorrira o, zeatik Lierni aldetik eta, juten zien, autobus o dalako hortan eamaten zittun plazaraiño, estaziotik plazaraiño, karga horik eamaten zien, da hola hasi zien. Gero ia hasi zan autobuse, ta ia autobusen, etxen paren geldittu, kargatu ta ia harrekin juten zan.

-Zer zan, herriko bat?

-E, Alegi., este..., Gabiri aldekoa. Nola zan hori?

-Arrondo?
-Ez, Itzaiti baiño aurrexeago eskubitara daona?
-Barretxe.
-Barretxe. Hor juten zan. Eta gero ba hori, erropea zala o zer behar zan Beasaindik normalen Cortes-enen eitten zun erosketea. Cortes, en la tienda, han zeuken konfiantzea, eta hola.
-Feriara joan saltzera eta gero bueltan etxerako...
-Hori da. Ze behar zan ba han denda hartatik.

9. Asko balio zuten gurasoak

- **Erref:** ORM-001/009
- **Iraupena:** 0:00:59. **Hasi:** 00:15:07. **Bukatu:** 00:16:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Negozioak, dendak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

Aitak dena prestatzen zuen, eta bera zen tratularia, baina amak ere asko laguntzen zion horretan.

Transkripzioa

- Tratantea ama zenuen zuek, ezta, ez atte.
- Bai. Atte zan zeatzen zona, preparatu o ya ordenamentu horik itten zittuna. Baiño gero ama zan. Atte tabernataa-ta iñoa ez zan juten hura.
- Baiña tratura zetozenak eta txahala eroatera zetozenak eta azkenen...
- Ordun bai, ordun ia bai, ordun azkeneko zea attek ematen zon, por supuesto.
- Baiña kontatzen zendun ukullura jun da atte tratun da luzatzen baldin bazan, halakon baten amak esaten zun: hau luzatzen ari da ta bera jun da ttaka!
- Bai, bai, bai. Bukatzeko modue beak. Bai. Duda-mudan-da, hantxe jarrita ta benga! Hure junda ya partizioa eo bela eitten zuen. Asko balio zuen.

10. Baratzea eta etxeko janaria

- **Erref:** ORM-001/010
- **Iraupena:** 0:01:53. **Hasi:** 00:16:06. **Bukatu:** 00:17:59
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Baserría » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa
- Baserría » Baserriko lanak » Artoa
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

<p>Soroan babarruna eta artoa hartzen zuten. Urte guztian babarrunak jaten zituzten, eta jai berezietan garbantzuak. Artoa eho eta hegaztientzat erabiltzen zuten. Taloak eta gaztainak jaten zituzten. Ogia behin edo behin egin izan dute bakarrik (errazionamendu garaian edo).</p>

Transkripzioa

-Esan dezu ganauak eta; eta baratzean zer eukitzen zenuten?

-Baratza gutxi. Eukitzen genduna zan... Oain dao, Irizarren pabelloiak dare. Ordun hori dana, terreno hori dana eitten gendun babarrune eta artoa. Babarrune guetzako, urte guztin eguerdin bagenekiuon zer genduken. Urte guztin babarrunek, gozo askok gaiñea. Gero San Andresetan pixkat aldatzeko festak-eta, eta ordun garbantzue eta jartzen zon. Baiña hori. Eta artoa, berriz, txikitu eta ba hegaztintzako. Genduken holako errotatxo zea bat, makina bat eta jartzen zon: "Artoa ta babea eiotzeko tramankulua"; beak jartzen zon, e. Goien bota, bueltak eman eta ia txikituta azaltzen zan beera. Ordurako, e! Bai, "Artoa ta babea eiotzeko tramankulua". Beak jartzen zon.

-Eztakit zeñek indakoa izango zan.

-Arrasaten igual. Hor enpresa bat baza Elma, kafeterak eta egiten zituena eta baliteke han.

-Eta hola manejatzen giñan. Urte guztin babarrune janez, eta gero garaien talok eta. Gaztiñak-eta, danboliñen erre-ta, han aitzen giñen (...) beeko sue ta.

-Ogirik egiten zenduen etxean?

-Ogie ez. Behiñ o behiñ ein gendun baiñe zan eztakit gerrateko rasionamentuk zerela o zerbaitt. Klaro, zaille zan hurrengo iriñe-ta konsegitzea. Zegatio rasionauta ta jarri zittuen gauza danak-eta, baiño bestela hola ogie eitteko zeik ez. Behiñ o behiñ eiñ, baiño ez. Taloa-ta horik bai.

11. Familia errepublikanoa

- **Erref:** ORM-001/011
- **Iraupena:** 0:01:14. **Hasi:** 00:17:59. **Bukatu:** 00:19:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Politika » Jarrera politikoak » Errepublikanoak

Laburpena:

Familia errepublikanoa zen. Zentro errepublikanoa eta batzokia zeuden herrian, eta bere familiakoak zentro errepublikanora joaten ziren. Han zer egiten zuten aipatzen du.

Transkripzioa

-Famili gorri xamarra eta rebelde xamarra zineten danak. Attona ta bata sozialista eta bestea...

-Ez. Hok zien anaiek eta bueno republikanok. Ordun republika zeon, bueno ba republikanok. Attek esaten zon: Republike dao, republikek ematen digu hillekoa. Republikek. Lanlekun, baiño republikea zeon, egoerea republikanoa zan. Bueno ba. Gaiñontzen etzan ezerre metitzen, ezerre.

-Baiña semeak irten zien bata sozialistea eta bestea Acción-ekoa (ANV) ta.

-Republikanok. Sozialista ez, republikanok. Bai. Hemen zeon Zentro Republikanoa ordun, eta beste alderdin batzokie. Bi horik zeren. Ordun batzuk batzokira jutun zien eta gurek porrejenplo ba Centro, Centro Republicano. Ta hor soiñue-ta zapatu-igandetana, bueno ba, jendea jutun zan da dantza ein, da. Hor, bai.

-Centro Republicanoan?

-Bai.
-Eta Batzokian egoten zan holakorik?
-Gutxi, hor gutxi. Muruaneko hortan zeon, goien, bai. Hortako gutxi zeon, bai.

12. Gerra sortu zenean, komitea Ormaiztegin

- **Erref:** ORM-001/012
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:19:13. **Bukatu:** 00:20:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerrako administrazioa

Laburpena:

Nafarrak Beasainen sartu ziren, Donostiarako bidean. Inguruko jendea ere gerturatu zen Ormaiztegin, eta komite bat sortu zen kanpotik zetozenak nola antolatu eta non gelditu erabakitzeko. Komite horretan osaba Juan Mari ibiltzen zen lanean.

Transkripzioa

-Osaba Juan Mari komitea-ta gerra hasierako hortan eta, nola izan zan?
-Hori gertatu zan ba, klaro, naparrak sartu zien, naparrak edo dana dala, sartu zien Beasaiñeaiño, ta geo hor ein zuen Donostiarako bidea hartu, Donosti hartu nahi zuen. Ordun hemen geldittu zan frentetxo bat bezela. Ta gero inguruko herritatio ta jentea ihesika ta honea. Etortzen zien honea ta ba, ordun bainuetxea zeon hemen, eta bueno ba, baiñuetxen, e, baiñuetxen jartzen zittuen, nunbait jarri behar jendea. Komite bat eo zeatu zuen, formatu zuen, eta bueno ba, kanpotik zetorrenak eta gero ze in behar tzan eta ze komeni zan da. Gauza horik danak ba osaba Joan Marik zeatzen zittun. Bea bakarrik etzan izango, baiña bueno, buru, bastante buru eitten zuna bera zan.

13. Ormaiztegitik alde egin behar

- **Erref:** ORM-001/013
- **Iraupena:** 0:03:21. **Hasi:** 00:20:13. **Bukatu:** 00:23:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

Gerra sortu zenean, bakarren bat atxilotu zuten, baina Azpeitiko hotel batean eduki zuten preso. Gerra hasieran zergatik erabaki zuten etxetik alde egitea azaltzen du. Abereak saldu zituzten, eta Aizarnazabala joan ziren lehenengo; mutilak, ordea, frontera; eta aitona beste alaba baten etxera. Beraiek, geroago, Sestaora joan ziren; eta Bilbo hartu zutenean, Santander aldera joan behar izan zuten.

Transkripzioa

-Aiuntamentuak segittu zun lehengoak edo?

-Bai, igual, bai, bai. Azurmendi uste det zeola. Bai, nazionalista zan, baiño, ezerre. Gero bakarren bat edo beste detenittu zuen, bai. Baiño euki zuen en el Hotel nosequantos de Azpeitia. Hotelen. Eta guardia eitten hemengo mutillek. Osea, beste iñor sartu ez dedin ba hemengo mutillek. Denbora asko etzuen eingo, baiña hola. Eta klaro, zera hori zeuken, billera ero eitten zuen lekue zeuken ordun ostatu. Aiuntamentuko gela baten. Eta egun baten, gu ordurako ya irtenda geunden etxetio, attek esan zon. Klaro, hor geldittu zienen tropak tirok botatzen zittuen aldin behin, ta gure oillok txurik zien danak, larehun bat oillo. Atek iriki eta juten zien danak korrika (Mendizabal?) alde hortaa, eta, klaro, handik sobra ere ikusi itten zittuen da, ba hori, urruti baiño bota: eta aldin behiñ oillo bat zeatuta. Atek esan zuen "hemen eztao egoteik". Ordun ia oillok saldu eta behiek e bai eta gero ya ondorenen guk irten giñen etxetio. Hamar lagun, atea itxi ta hala irten giñen. Hamar lagun.

-Eta nora joan zineten?

-Lenengo jun giñen, Aizarnazabalgoa zan gure ama ta, horruzkaldea; ezagunek eta bazittuen eta harutza. Mutillek frentea o, eta gu ba aitta-amakin da hola. Hiru ahizpa ta osaba hori ta. Attona han geldittu zan, zeatio attona horrek eitten zun, ... etzeon oin bezela jubilazioko zeik eta etzeon jubilazioik. Lana bukatzen zuen da kitto. Eta ordun hure egoten... zan sei hillabete alaba baten etxen, beste sei hillabete beste bere alaba baten etxen, eta ordun tokau zitzaion gerra hasi zanen gure etxen tokau zitzaion. Eta gustora egoten zan zeatio gure etxe hori dao kamiñon ondon; kamiñon kontra, ta iñor pasatzen bazan len jendea gehio ibiltzen zan oiñez oin baiño-, eta kaixo eta eztakit zer-da, entretenittu. Baiña beste ahizpak Aizarnazabalen, bat goien da bestea Getarin-da, han etzeuken entretenimenturik hemen bezela kamiñon pasatzen jendekin hitz eittekota, hemen oso gustora egoten zan. Eta gure etxetik irten da utzi zuen beste alaba baten etxen. Eta gero enteratu giñen eta ikaragarrizko penea zeukela ta bela hil emen tzan. Bela hil zan hura. Gaiñeatikuan gu Laredo eta eztakit nora eta Santanderra. Eta, klaro, jendea, gu bezela jende asko're bai ihes einda atzeaka ta danak Santander aldea; bibo hartu zuenen-da. Santander aldea ta, bueno.

-Trenez joan ziñaten?

-Bai. Gero bazeon... Gu Sestaon egon giñen bastante denpora. Han familie genduken, han egon giñen. Baiña gero ia Bilbo hartu zuenen-da Santanderrea.

14. Familia sakabanatuta

- **Erref:** ORM-001/014
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 00:23:34. **Bukatu:** 00:25:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra

Laburpena:

Janaririk ez zegoenez, emakumeak, zaharrak eta umeak itsasontzian apuntatzeko eskatzen zuten. Gurasoak ezik beste guztiak han joan ziren. Bi anaiek Frantziara pasatzea lortu zuten. Beste bat, ordea, harrapatu eta "Batallón de Trabajadoresen" sartu zuten.

Transkripzioa

- Eta, klaro, ez zeon janik ez, ta klaro, kanpotik ekartzeko're gerrako barkuk zaren nunbait, eta haek ez zioen uzten beste barkuei sartzen janakin. Eta gaizki. Ordun anunziatzen zuen "mujeres, ancianos, niños, que se apunten al barco", apuntea eman, ta klaro, jendea etara in nahi zuen, zeatio gosea zeon, gosea zetorren, ta gosea. Eta hori aittu, ta hori aittu, ta itten gendun, ta nik ez dakit gure aitten barrue nola eongo zan guri esateako "apuntau in beharko dezue". Klaro, ez giñakiun noa, ta ezer'e, "se apunten al barco" esaten zuen. Ordun, hiru ahizpa, eta osaba, o aittan osaba hori, apuntatu giñen barkurako. Eta geldittu zien aitta-amak bakar-bakarrik. Mutillek frenten bi zaharrenak, ta bestea zebillen txofer, ez dakit militarren batekin o, txofer. Hure frenten ez, baiño txofer. Eta bi zaharrenak konsegittu zuen Frantzira pasatzea. Eta bestea hor geldittu zan, ta hor harrapatu zuen. Txofer zebillen hori. Ta klaro, soba're horrek kartzelako pentsatzen det ez zun motiboik eukiko, eo ez dakit ba, kuestioa da "Batallón de trabajadores" horta sartu zuen. Klaro, hortako're jendea behar zuen. Zeatio zubik itteko, ta bestea zeatzeko ta, jendea, ta jornalik beko jendea gaiñea, osea han ez zeon bost xentimo're. Lana in ta kitto. Eta zeako aeroportoa beti esaten zun, beak in zuela... Galizikoa nola da?

- "La Bacolla".

- "La Bacolla", "la Bacolla", "hori guk in gendun", beti hori esaten zun, "hori guk in gendun".

15. Itsasontziko estualdia

- **Erref:** ORM-001/015
- **Iraupena:** 0:02:47. **Hasi:** 00:25:28. **Bukatu:** 00:28:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

Bi ahizpa eta osabarekin joan zen Frantziara, 17 urte zituela, beste 3.000 lagunekin batera, itsasontzian. Halako batean, "Cervera" ikusi zuten, Francoren gerrako itsasontzi bat, eta oso gaizki pasa zuten. Baina ez zen kanoikadarik egon. Izan ere, beren barkua ingelesa zen (Sarastone), eta beharbada horregatik ez zioten eraso egingo. Itsasontzian egun eta erdi inguru eman zuten, eta denak pilatuta zihoazen. Frantziako Saint-Nazaire-en porturatu ziren.

Transkripzioa

- Hala, bueno, barkuako apuntau giñen, sartu giñen barkura ta...

- Ze edade zuek, ahizpak?

- Nik neuzken hamazazpi urte gerrea hasi zunen. Gero ya Frantzira aillatu giñaneako, ya hemezortzi inda neon.

- Maria Luisak hogei inguru?

- Ba, Maria Luisak, osaba baino zaharrago, hogei hogeita bat eukiko zittun.

- Eta Katalinak?

- Katalinak bi gutxigo nik baiño, bai. Eta osabak, berriz, ba ez dakit nik, larogei o zenbat eukiko zittun. Kuestioa da, sartu giñen barkun, ta tal... hiru milla laun, hiru milla laun.

- Hiru milla laun, barkuan?

- Umek, andrak... "de todo". Eta barkun sartu, ta bagiñoazen, eta hola,

tatatata, ta halakon baten, goiko eskalerilla txiki hartatiken, “señores viajeros, Cervera a la vista”. Cervera zan Francon gerrako barku bat. Ai ama, andra guztik, ume txikik eta hartuta, “aiiii!”, eta danak nearrez, ta danak nearrez, ta zer zan hura, “nos echarán un cañonazo!”. Bueno, pasatu gendun oso gaizki, oso gaizki.

- Gaiñera hainbeste jentekin?

- Ez giñakiun. Bai, hiru milla, hori esan zuen, hiru milla. Eta bueno, hortan pasau zan denborea, ta denborea, ta denborea, ta kaiñonazoik ez, ta bueno, harrittuta, baiño bueno. Ta ya hurrengo egunen, aillatu zean, ta esan zuen, “tierra a la vista!” esan zuen, ta joño. Ez giñakiun nun ta zer, baiño, guk ez giñakiun noa giñan, noa giñoatzen.

- Baiño zuen barkua inglesa zan ezta?

- Gero enteratu giñen, klaro. “Sarastone”, ez zat ahaztuko, “un carbonero inglés”. Nunbait inglesa ikusi zuenen, ez zien atrebittu kaiñonazoik botatzea, pentsatzen deu horreatik izango zala. Bestela ez giñan librauko. Bai, eta aillatu giñen, ba Saint-Nazaire, hor badau puerto inportante bat, bastante goien Frantzin. Hautza aillatu giñen, ta mahaiek jarrita zeuzken, hola pintxokin, ta jo, guk genduken gosekin ta, oso ondo.

- Zenbat denbora bezela barkun?

- Ez dakit, egun ta erdi o... Hemendik horrea juteko, egun ta erdi o hola pasatuko gendun, ez dauket juxtu-juxtu baiño.

- Eta han ze egoten ziñaten barkuan, danak zutik edo bazekazuen nun...?

- Ba, hori, zutik, o etzanda, o lurren, o “lo que sea”.

- Baiña danak pillatuta ez?

- Klaro, han ez zeon zeaik. “Era un carbonero inglés”. Sarastone.

16. Arnay-le-Duc herrian finkatzen

- **Erref:** ORM-001/016
- **Iraupena:** 0:03:43. **Hasi:** 00:28:15. **Bukatu:** 00:31:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

Frantziara iritsi zirenean, trenak eta autoak zeuden haien zain. Beraiek Suitzako mugako herri batera eraman zituzten. Eta handik, Arnay-le-Duc herrira. Eskolako pabiloian prestatu zieten lo egiteko lekua. Gerora, harraska eta sua prestatu zieten; eta arropa kaleko latsarrietan garbitzen zuten. Gauzak erosi bai, baina ez zituzten ordaindu behar izaten. Kontxak frantses gutxi zekien, eta harekin moldatzen zen.

Transkripzioa

- Eta horrea aillegatu giñenen sobra ere ba trena zeuken preparauta ez dakit zenbait kotxekin, eta bueno, hautza sartu, beste kotxea sartu, beste kotxea sartu, eta trena abittu zan, eta aldin behin geldittu eta kotxe bat estazio hartan geatzen zan, kotxe bat han barrun zijon jentekin. Hurrengo berriz e benga ta benga ta benga, ta hurrengo estazio baten beste kotxe bat eta hola. Ta gu eaman giñutzen hasta Dijon. Eskubi aldea hor Suizako frontieran bastante gertu. Bastante gertu o bueno. Hautza eaman giñuzen. Ha utzi giñuzen eta handik autobusen herri batea, ez dakit, berrogeta hamar kilometro hola egongo ziela esaten zuen. Arnay-le-Duc, Cote d'Or, Hautza eaman giñuzen, hogeta hamar giñen. Ordun uda parte, klaro, ekaiñe ez, maietza, agostue, agorra, aber. Garagarrille, uztea, aber. Julio,

agosto, setiembre. Hiru hillabete izaten die hor udan, ezta, oporrak? Bai. Eta ordun eskolako pabilloia libre zeon, eta ordun in ziguen buelta guztin ohiak jarri, ohiak: bi banketa, hiru tabla eta gaiñen txorrokakin indako koltxoia. Bakizu txorroka zer dan?

- Bai, artuan...

- Azal lehorra. Osea, txorrokakin indako zeak. Eta bueno ba, buelta guztin berdin mahi luze bat. Hoeta hamar laun, attonak, amonak eta gaztek eta umek, osea, "tuti le clas" esaten dan bezela.

- Eta hizkuntzakin?

- Hizkuntzakin? Ba gu geron arten-ta oso ondo. Gero genduken, in zuen zea bat, ez det esango, teillatu txiki bat ein zuen kanpon eta han jarri zuen, klaro, fregaderea, eta bestea zer zan? Fregaderea ta sue. Klaro, bazkariak eta itteko ta ontzik garbitzeko. Gero erropea ta hori etxeko labaderotan, kaleko labaderotan, ordun kalen zeren labaderok, hemen e egon zan Ormaiztein e, eta kaleko labaderotan han garbitzen giñuzen erropak. Bestek bezela. Eta erosketak eta itteko izaten giñen hiru-lau asten, emakumak han gendenak. Erosketaik ein, libretak genduzken, erosketak ein, guk ez genduken bost xentimoak, baiño gobiernuk paatzen zola esan ziguen. Izango zan "Gobierno de Euzkadi, por supuesto". Ordun dana apuntauta ta zeatzen gendun ta. Eaman, preparatu ta, osea. Gero mahien jarri danak han, bazkaldu ta.

- Zelan egiten zenduen, erosi eta pagatu ez?

- Ez ba, apuntatu libretatan, apuntatu libretan. Eta nik ordun nola ikasi berri nun, da frantsesa nekin; oain ez dakit. Baiño "le pome de terre" eta "no se qué ta, osea ke" bai. Eta hola ibiltzen giñen.

17. Frantzian lanean

- **Erref:** ORM-001/017
- **Iraupena:** 0:01:38. **Hasi:** 00:31:58. **Bukatu:** 00:33:36
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

"Tapaculosak" (larrosaren parte gogorra) jasotzeko lana eskaini zieten. Zer komeria izaten zituzten haiek biltzeko kontatzen du. Irabazitako dirua etxera gutunak bidaltzeko erabiltzen zuten.

Transkripzioa

-Gero hortan gendela esan ziguen "si queríamos recoger tapaculos".

Bakizu zer dien?

-Ez.

-Horik die larrosan orrik atzekalden eukitzen due ba holako gauza goor bat; larrosan orrie ta gero atzekalden. Hori, bai. "Tapaculos" esaten zaio horri. Eta horik. Eta "para qué?" "confitir" (confiture) esan ziguen. Konfitura. Ba eztakit, aizu. "Confitura aquello?" Eta "a franco el kilo que nos pagarían". Bueno.

-Hori batzia, ezta?

- Bai, bai. Hori billatu ta. Ordun zeren hola itxiturak behiekin, behiek eta zezen bat. Eta hurrengo besta bat, eta hurrengo besta bat. Bastante... Suiza aldea zeon hori ta eztakit horregatio o zer; kwestioa da ba juten giñen eta bat geatzen zan beti ate ingurun eo, eta bigilatu zezena nundik noa zebillen. Egurrek hola bi eo hiru tabla zeuzken. Klok-klok!, eitten zun,

klok-kol! Eta jendea ba zeak harrapatzen-da bueltan. Eta halakon baten: "badatorrela, badatorrela!", ta-ta-ta danak ate alde; ateik etzeon, lekue, irtetzeko lekue ta. Hola, hola entregatu ta bueno ba, "a franco el kilo" pagatzen ziguen, eta harrekin sobrea ta seillue ta honea eskribitzeko, guk bost xentimo ez genduken. Je-je, ta hola.

18. Osabak Beasainera itzuli behar

- **Erref:** ORM-001/018
- **Iraupena:** 0:03:14. **Hasi:** 00:33:36. **Bukatu:** 00:36:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ondasunen galera
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra

Laburpena:

Ormaiztegin gelditutako izebei idazten zieten Frantziatik. Haien bidez, familia guztiaren berri izaten zuten. Osaba Frantziatik Irunera etorri zen, agindu baitzuten beren ondasunak utzi zituzten jabeek komandantziara azaldu behar zutela. Han azaldu zenean, atxilotu egin zuten. Baina alkateari esker, aske utzi zuten.

Transkripzioa

-Eta han zeundeten denporan euki zenduten kartaz edo hemen gurasuekin-da harremanik?

-Bai. Hemen Ormaztein geratu zien atten, nere atten bi arreba ezkondu ta; bi, gaiñea, zeren, zea, alargunduta. Haek hemen geldittu zien, da gu Frantzira jun giñenen hairi idatzi giñen?? Nunbait atta-amak Santanderren geldittu zienen e hairi idatzi zien. Ordun haien bitartez guk jakin gendun eta gurasok e bai. Hori genduken zea. Eta ordun harek esan ziguen ba nola atte ta ama geldittu zien eta anaie, hiruetan gaztena, ba Batallón de Trabajadores-etaa eaman zuela eta hola. Eta gu ba han genden hiru-lau laun, eta ya ailleatu zan hirugarren hille o, ailleatu zan hori eta bueno ba batetik bestea jarri ziguen "la frontera de Barcelona o la frontera de Irun", esan ziguen. Eta guk ya ke izebak hemen , etxea're hor zeon eta atta-amak Santanderren-da, bueno ba, Iruna. Eta hortako aurretio izeba horitako batek idatzi zion osabai, osea, gure atten anaia, gukin bizi zan horrei, esan zion nola etorri zan ordena bat halako egunetako presentatzeko "los que habían abandonao sus bienes". Periodikon sobra ere etorri zan.

-Hura zan etxeko jabea, ezta? Tellerizarreko jabea bera zan.

-Jabea bea zan, bea zan, bai. Amerikatatik etorri ta sobra ere bea, etxea ta etxetik gora zeren terreno harek danak. Eta ordun ba han hitz ein gendun, aiuntamentura jun da ein ziguen zertifikadu bat. Klaro, trenen sartu Dijonen eta Irunaiño sin saber decir ni "oui", harek ez zekien frantsesez ni "oui". Ta, klaro, edadea ta bakarrik; eta klaro, etorri in behar izan zon egun hortako, izentatuta zeuken eun hortako. Eta ordun izebak, izeba eamatea jun zan Iruna, eta harrek lagundu zion, eta, klaro, ordun komandantzie zeon Beasaiñen, eta hautza presentatu behar zun. Jun zien bik eta kuestioa da han detenittu in zuen.

-Osaba hori?

-Ordun izeba jun omen zan alkatena eta esan omen zion, ezaguna zun, da esan emen zion: "Aizu, Martin, hola ta hola, hau ta hau gertatu da eta aber ze ein leiken o zer". Eta esan, bueno, "Nere esku daon guztie, nere aldetio daon guztie eingo det" esan ziola. Eta hala hurrengo egunen libratu zuen.

19. Berrito etxera

- **Erref:** ORM-001/020
- **Iraupena:** 0:01:13. **Hasi:** 00:36:57. **Bukatu:** 00:38:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera
- Politika » Euskara eta politika

Laburpena:

Osaba etxera joan zenean, dena hustuta zegoen, dena eraman zieten. Herriko lagunek lagundu egin zieten, eta gauza batzuk eman zizkieten; beste batzuk erosi egin zituzten. Donostiako Beñaran enpresarentzat egin zuen lan Kontxak. Familiako guztiak pixkanaka elkartu ziren berrito etxean.

Transkripzioa

- Beasaindik etorri, etxea iriki zuen eta etxea hustuta. Eta genduzken ba beatzi ohi, koltxoak, mantak, izarak, ontzik, jendea, osea, danak, danak. Danboliñe, osea, eske danak. Gaztaiñak erretzen giñuzen danboliñe ta danak eaman ziguen. Etxea hutse. Ordun jendea ezaune ta lagunek e

bagenduzken herriin, por supuesto ta, ordun batek koltxoi bat eta bestek halako ta bestek bestea-ta. Pixkat eitten jun giñen da guk e zerbait erositata. Ni hasi nintzen berriz e Beñaran, Donostiko horrentzako, ezaune gendun, Almacenes Beñaran, eta horrentzako lanen puntu eitten, beatzi urte ein nittun, goizen jeiki eta gauea arte. Ein zeiken guztie ein ein behar zan gero kobratzeko. Klaro, [...]. Ordun ba bi mutil zaharrenak Frantzin eta gu etorri giñen Frantzitik, osaba hori're bai, gero atte-amak Santanderdik, eta bueno, hor hasi giñan atzea berriz e bizimodue.

20. Senideak kartzelan

- **Erref:** ORM-001/021
- **Iraupena:** 0:03:42. **Hasi:** 00:38:10. **Bukatu:** 00:41:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Ama bi aldiz eraman zuten kartzelara. Behin ama, izeba eta lehengusua eraman zituzten Tolosako kartzelara. Kartzelan, Errusiar batzuk ezagutu zituzten, eta haiekin izandako elkarrizketa kontatzen du. Lehengusina azkar samar geratu zen aske, baina ama eta izeba Donostiara eraman zituzten geroago. Maiatzetik Gabonak arte egon ziren kartzelan, baldintza txar samarretan. Kartzelara gutunak idaztean, zentsura pasatzeko, "La tía Brígida" deitzen zioten gerrako bandoetako bati.

Transkripzioa

- Gero kartzelak eta bai. Gure ama, erderaz ez zekien eta firmaik eta ez zeuken-da baiño. Bueno ba, bi aldiz kartzelaa.
- Ama?
- Bai. Eta iñoi ezer ein gabe genden gaiñea, e! Osea nada. Egun baten eaman zittuen ama, izeba horietako bat, alargune, eta beste izeban alaba. Pilar Mercero ta izeba Matea. Eaman zittuen. Eta Tolosaa. Han euki zittuen, hori ez dakit nik, Marzo o febrero, ez dakit ze izango zan. Eta Tolosaa. Kuestioa da han zeren baita beste preso gehio eta ean arten ruson batzuk e bai, eta "Pilartxo!" esaten emen zien; gaztea nere lehengusue, gaztea nere edadekoa. Ta "Pilartxo" ta esaten emen zioen, "que habían venido a traer chichivitas y que les habían detenido" Rusiko horik. "Chichivitas" zer die?, eta lentejak. Sobra ere janakin zetorzela eta Francon barkuk detenittu ta kartzelan da hor; auskalo nola ibilliko zien. Eta hola. Gero lehengusue, Pilar hori, nobioa zeuken da harrek modue inda edo ez dakit, kuestioa da bela irten zala. Eta maiatzen-eo hola izango zan ama ta izeba Donostira eaman zittuen, eta izan behar zon "a raiz del Fuerte de San Cristobal", Naparrokoa. Hortik ihes in emen zuen preson batzuk, eta horreatik in zittuen kartzelatako bisitak eta jan-sartze horik eta danak suspendittu. Danak suspendittu. Ordun zeuken deretxoa ba asten postal bat eittea eta guk erai, preso zerenai postal bat baita asten. Eta klaro, amak ez zekin eskribitzen ta izebak itten zigun karteia; eta guk, karteia ez, tarjetea, ta guk e bai ta hola. Klaro, zensurau itten zuen-ta iriki behar zuen. Eta hala egon giñen hola Gabonak arte.
- Denbora egon ziren.
- Bai. maiatzatik Gabonak arte. Ikusi bae eta janik sartu gabe. Han ematen ziuenaikin da kitto.
- Ama eta izeba?

- Ama ta izeba, bai. Attan arreba. Eta, nola zan kontraseñea? Behin o behin esan dizut ba, gerran kontraseñea. "La tía Brígida" o, ez dakit nola zan. Ordun "la tía Brígida palla, la tía Brígida paquí". "Porque la tía Brígida el otro día ha tenido un ataque y no se qué y está bastante mal". Hori zan beste alderdiko Franconak "que había echao un ataque a no sé donde" eta halako herrie hartu zuela-eo. Eta hurrengo berriz "la tía Brígida" hobetogo zeonen. "Osea, cuando no, osea" hori ibiltzen zan, "la tía Brígida" hori ibiltzen zan atzea ta aurea. "Mejor, peor, dependía". Eta hola. Gero Gabonetan ya altxatu zuen kastigu hori eta bueno, han jun giñen bisitatzea ta, jana eaman da. Gure amak, ez dakit, urtebete ta ze in zon. Eta izeba Mateak in zittun hiru urte ta egun batzuk.

21. Zergatik kartzelan

- **Erref:** ORM-001/022
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:41:52. **Bukatu:** 00:43:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Ama, izeba eta lehengusua kartzelan zergatik egon ziren azaltzen du. Komeria handiak izan zituzten garai hartan.

Transkripzioa

- Ez zetsuen esaten ze arrazoigatik kartzelan?

- Ez, ez. Klaro, izebak eta lehengusuk in zuen hor baiñuetxen, klaro; esan dizuet lehen nola kanpotik etortzen zan jendea ta, hori garbitzea juten zien, bata alargune eta bestea alargunen alaba txanpon bat etaatzea; garbitasune ta ohiak eta tal da. Hori zan pekatu guztie. Eta gure ama berriz ba. Hemen aurretio komandante bat etorri zan bizi izatea. Komandante bat. Eta urretio, e, bastante denbora aurretio. Bazekin sobra ere zer zekarzen? zeoze zekarren. Eta "que de nuestra casa salió una niña en el momento que pasó la señora del militar ese". Eta gero hura ez dakit nik Beasaiñen detenitu eo ze in zuen. Eta "y esa niña tenía que ser yo, porque otra niña no había en aquella casa", entenditzen dezu? Baiño gure amai, por la niña no, baiño bea, nere partez bea sartu zuen. Beak ezer ikusi be, zer ikusirik ez zeukela gauza horrekin. Baiño sartu in zuen. Gero tia Mateak hiru urte kunplittu ta bitarten lehengusu Angel gukin eon zan, bakarrik zeon da. Atteik ez zeuken, senideik ez zeuken da gaztea zan da gukin egon zan. Eta ibilli giñuzen, esaten dizut, boff!, unos jaleos...

22. Tedeumak

- **Erref:** ORM-001/023
- **Iraupena:** 0:01:20. **Hasi:** 00:43:29. **Bukatu:** 00:44:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Politika eta Franco
- Politika » Gerra zibila (1936-1939)

Laburpena:

Tedeumak: Francoren tropek zerbait hartzen zutenean egoten zen ospakizuna. Familiakoren batek joan egin behar izaten zuen nahitaez.

Transkripzioa

- Sekretarioarekin-eta, Aiuntamentuan-eta Tedeum-ak eta izaten zien, ezta?
- Bai, bai. Zerbait hartzen zutenen-ta berealdiko kanpaiak-eta. "Ba, oaiñ e hartu due ba zerbait", Francon tropak. "Hartu due ba". Eta etortzen zien, neskazar batzuk bazeren eta hiru bat edo hola ta, gure etxera. Etortzen zien da: "hemen datorze, hemen datorze". Bueno ba, ateko lana nik neuken. Beste ahizpak beste zea batzuk. Ordun jotzen zuen aldabea, irikitzen nun: "De parte del comandante que hay Tedeum a las siete para asistir". Eta bestek: "sí, sí, para asistir". Ta baten batek jun behar Tedeumea. Ta elizan funtzioa eitten zuen, eta "que habían cogido no se qué tal", eta. "De parte del comandante".
- Zer zan, zelebraziño bat. Ospakizun bat, hartu zuela ta.
- Bai, ba. Hori da, hori da.
- Jun eta etxe guztietako jentia juntau.
- Hori da. Nik ez dakit danetaa juten zien, baiño gurea behintzat ez zitzairen ahazten. Aldabea jo ta tal. Nola hain gaiztok giñen. Eta ordun juten zan osaba hori, atten osaba hori juten zan Tedeumea.

23. Anaia 6 urte etxetik kanpo

- **Erref:** ORM-001/024
- **Iraupena:** 0:01:53. **Hasi:** 00:44:49. **Bukatu:** 00:46:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Anaiak 6 urte egin zituen etxera etorri gabe, udaletxeko idazkariak ez zuelako nahi baimenik eman hura armadara pasa zedin, horrela etxera etorri ahal izateko noizean behin. Anaia Galizian eta Andaluzian ibili zen lanean "Batallón de Trabajadores-en".

Transkripzioa

- Gero anai gaztena nola "Batallón de Trabajadores"en zeon, permisoik ez zeuken eta harrek nahi zon ejerzitorea pasa eta soldadu egon ezkerro ba aldin behin dauzketzu hiru o lau o bost egun "o lo que sea" etxea juteko, ezta?, ejerziton darenak. Eta hori nahi zon beak. Ordun inpreso batzuk badare-ta da tal da, esan zigun. Bueno, inpreso horik billatu giñuzen, bete re bai, bi firma billatu re bai, eta eaman ber zan aiuntamentura. Sekretario zar bat bagenduken oso gaiztoa ordun, eta leitzen zun papela: "tris-tras!, a la papelera". Kitto. Eta hola in zittun sei urte anaiek etxea etorri gabe. Ez zeon aprobau bate, eta sei urten Batallón de Trabajadores. Gero zeatik jun zien Andaluziara; Andaluzian hor ez dakit ze lekutan egon zien baita lanen. Gero ia halakon baten...
- Kortijo bat.
- Bai: Cortijo de doña Filomena Diaz.
- Hori Andaluzian?
- Andaluzin, bai.

- Eta aurretik nun zeuan?
- Galiziko areopuertoa itten. "El aeropuerto de Galicia". "Hori guk in gendun" esaten du, esaten zun, oaiñ hilda dao baiño. Bai, hori esaten zun. Eta bueno, etxea etorri zan-ta, hasi zan betiko taillarren lanen-ta; hola. Eta kuestioa da...
- Sei urte ein zittun?
- Bai, sei urte "Batallón de Trabajadores"en; sei urte in zittun. Bat'e etorri be etxea. Gero ya hasi zan lanen-ta.

24. Senide ugari kartzelara berriro

- **Erref:** ORM-001/025
- **Iraupena:** 0:03:42. **Hasi:** 00:46:42. **Bukatu:** 00:50:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera

Laburpena:

Egun batean polizia etorri zen etxera, eta bertan zeuden lau senideak atxilotu zituen. Zumarragan bizi zen anaia ere atxilotu zuten. Baina osaba eta berak egunero udaletxera joan behar izaten zuten. Egun batean gutuna iritsi zitzairen Donostiako auzitegira joateko esanez, eta harrezkero ez zuten presentatu beharrik izan. Baina beste guztiek kartzelan jarraitu zuten oraindik. Haiek bisitatzeko nola egiten zuten azaltzen du.

Transkripzioa

- Egun baten ba polizie etorri zan etxea, eta etxeko danak... Klaro, ordun etxen genden atte, ama eta anai hori taillarren lanen haek etorri zienen, eta ni. Eta beste ahizpa gaztegoa zeon enkargura junda, enkargura junda frenten zapaterie-eo zeon, konpontzen zuena zapatak, konpontzen zittuena zapateroa ta, hautza junda ta, klaro, harrek handik ikusi zittun polizik eta, ikusi giñuzen gu etxetik irtetzen da. Guk ez giñun esan "la hermana", ez giñun esan "que teníamos más hermanos, nada". Eta hure handik kristaletik hola beira uste det geldittu zala pasauta polizikin. Gu eguerdiko hamabitan kalen aiuntamenturairiño. Atte, ama, anaie eta ni, laurok. Eta ordurako zaharrena ezkondata zeon ya Zumarraan. Eta hura're detenittu in zuen Zumarraan. Ordun hiru, lau, lau laun, lau laun kartzelaa. Hondarretaa eaman zittuen. Ez dakit zenbait denbora eingo zuen, nik gauza horik danak ahaztuta nao. Zenbait denbora ingo zun, baiño.

- Udaletxera aiuntamentura joan eta...

- Eta osaba hori eta ni esan ziguen: zuek presentatu egunero aiuntamentun. "Todos los días a presentaros en el ayuntamiento". Bestek eaman zittuen trena hartu ta Donostira ta gu hor. Hala biok juten giñen, eta gero bitarte hortan tokau zan sekretarioa aldatzea, eta ordun zeon, nola zan hori? Hil zan hori're. Sekretarioa Ormazteikoa.

- Mújika? (...)

- Ez, Andres Marin da atte.

- Letamendia?

- Letamendia. Eta juten giñen osaba hori ta ni, eta esan ziun: "Biok etortzen ez zaittezte ibili, zu etorrita nahikoa da", nei. Bueno, ordun egunero juten nitzen, eta halakon baten abixoa: Donostiko "el juzgao número no se cuantos", eta halako eunetan, ilbeltzan hamarra izan behar zon, "que nos presentaríamos en el juzgado número tal en San Sebastian a la nueve de la mañana. Jolin, a las nueve de la mañana", ba sei terditako

"tren famoso" hartan jun ber izan genun eta elurre ai zon, eta ordurako nola izeba horrek ia hiru urte kartzelan inda gukin zeon etxen, ba lagundu zigun estaziora osaba horri ta nei, eta oiñetako zea batzuketan jun giñen, klaro, lurre, elurre ai zon da haek hartu zittun, guk zapatak eta jarri ta Donostira. Jun giñan hautza juzgadu hortaa, eta papel batzuk etaa zittun han zeak eta, leittu zun ta-ta-ta, ez dakit ze leittuko zon, "Y quedan ustedes en libertad", esan ziun. Bueno, hue gauza haundie zan.

- Baiña besteak oraindik kartzelan.

- Bestek oaindio kartzelan. Ordun ein gendun goizen gizonezko baldin bazeuzken bisitak, goizen atte ta anaie bisitatu, et atsalden ama eta ahizpa. Eta illuntzen beatzietako trenen etxea etorri. Osea, hola.

25. Denak aske aita ezik

- **Erref:** ORM-001/026
- **Iraupena:** 0:01:42. **Hasi:** 00:50:24. **Bukatu:** 00:52:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera
- Herria, azpiegitura » Garraioak » Trenak

Laburpena:

Gerora aske utzi zituzten denak, aita ezik. Aita Alcázar de San Juaneko (Ciudad Real) kartzelara eraman zuten. Eta harako bidean, Ormaiztegitik pasatzerakoan, trenean agurtu ahal izan zuten. Handik gutxira itzuli zen, eta Martuteneko kartzelara eraman zuten. Laster askatu zuten.

Transkripzioa

- Gero libratuko zittuen. A!, atte eaman zuen, bestek libratu danak eta atte eaman zuen "al Alcazar de San Juan". Nun dao hori?

- Kordoban-edo?

- Kordoba, Ciudad Real-edo ez dakit nun daon.

- Ciudad Real igual izan leike.

- Alcazar de San Juan. Hango kartzelaa. Gure atte ez taberna batea eta ez iñokin eta ez ezerre, kartzelan euki ta gero "qué? A esto". Eta ordun zeon Donostiko Ondarretan kartzela, zeon apaize; nola esaten zaio horri?

- Kapellaua.

- Capellán. Azpeitiko euskalduna, Joxe Mari, ez dakit nola zan. Eta bueno ba. Gukin bazeuken relazioa, hautza jun da hitz eitten gendun beakin-ta hola ta. Abixoa bialdu zun: nola korrean gure atte pasatzen zala hemendio, eta nahi bagendun estaziora jun da berakin eon. Jolin, jun giñen estaziora ta leihora irten zan, hola bestekin lotuta, Guardia Zibillekin-eo lotuta eskue. Leihora irten-ta, gizajoa!, ze tripak eamango zittun harrek. Geo Alcazar de San Juan. "Y porqué?", "Y por nada".

- Eta hango kartzelara.

- Hango kartzelara. Han ez zun denbora asko ein. Eta hure bueltatzeako ya Ondarretak ez zun funtzionatzen, zeon kartzela berrie Donostin.

- Oraingoa, Martutenekoa?

- Oaingoa, Martutenekoa. Osea ke probatu zittun Ondarreta, el Alcazar de San Juan eta beste hau. Horrea sartu zuen eta hor eun batzuk in zittuen da ya etxea. Hiru kartzelatan ezer ein bae.

26. Pistolaren istorioa

- **Erref:** ORM-001/028
- **Iraupena:** 0:01:49. **Hasi:** 00:52:36. **Bukatu:** 00:54:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera

Laburpena:

Ezagun batzuk etxe paretik pasa ziren, eta pistola bat utzi zuten etxean, bueltakoan hartuko zutela esanez. Gerora, polizia harrapatu egin zituen haiek biak, eta Kontxiren anaia deklaratzera eraman zuten. Pistola non zegoen esan behar izan zien.

Transkripzioa

- Juan Marin ezaunen batzuk behintzet, anaie, da ordurako Frantzin da tal, eta ordun harren ezaunek, bata Eibarkoa eta bestea, ez dakit, gaillegoa o zer zan, eta gure etxetio pasatu zien, eta "que iba a no se donde y tal!, da klaro, Juan Mari ezaune zuela ta hola esanez, "eta esto vamos a dejar hasta la vuelta"; eta pistola bat. Baiño Xanti anaie ez zeon etxen, bestela ez zien utziko. Baiña gure attek ba ez zan hortakoa ta pistola han utzi ta "a la vuelta que ya cogerían". Gehioko zeik pe. Eta gero zer, da horik bik detenitu in zittuen da esan behar zuen, esanik izango zuen "que habían dejao ahí la pistola". Eta ordun ba Xanti, Xanti tuvo que declarar da harri uste det pasarea eman ziola Donostin eta ekarri zuen eta erakutsi behar izan zien nun zeon; zeatio harrek taillarretik etorri zanen lana inda eta pistolea han ikusi, harrek ya, klaro, attek soldauxkaa jun gabe, harrek ez zekin armen kontuik ezerre gure attek, eta ez zion gehioko inportantziaik eman, baiño Xanti etorri zanen zaku batekin zeatu ta goiko terreno horitan han zea bat bazeon hola zulo bat zea bat, hautza zeuken eamanda. Ta ordun ekarri zuen eta erakutsi zien nun zeon da hala.

-Lenengo erreka.

-Erreka bai, lenengo erreka, erreka bota zola. Eta ekarri zuen submarino zeakin da, ordun ure zijoan errekan, oain ez dao.

-Submarinistak.

-Sumarinistak. Eta begiratu zon eta etzeon eta gero esan zon han zeola. Eta bueno ba, handik eaman zuen pistolea ta gero ya denboreakin etxea. Baiño hori da.

27. Alkatearen mehatxua

- **Erref:** ORM-001/030
- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:55:03. **Bukatu:** 00:56:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera
- Baserría » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:

<p>Gerraostean herrian egon ziren alkateak beren aurka zeuden. Alkate batek behin beldurra sartu zien, ondasunak bahituko zizkietela esanez. Baina ez zen halakorik gertatu.</p>

Transkripzioa

- Zer giro zeuan herrixan gerraostean?

- Bueno ba, ez dakit nola esan. Zeon (Ezukitza?) alkate bolara baten, hurrengo Telleria ladrillo fabrikakoa, Joxe Mari. Eta horik gure kontra zeren; eta, klaro, gure attek ez zun etsitzen ta, klaro, behi bat erosi zon. Bueltatu ta ein giñenen behi bat. Eta ume itteko jarri zan, umea in zon, txahalantzako gero ba nola ukuillukok eta etxekok danok eamanda zittun trastek, ba amai esan omen zion: "Beasaiñeaiño noa eta aber katea ekartzen dean txahala lotzeko. Eta ordun ba jende asko Beasaiña eta hola oiñez. Oiñez lenao bastante ibiltzen zan jendea. Eta hala Beasaiña zijoala alkaten etxe paren alkatea jetsi eta esan emen zion: "Oaiñ'e etorri da ba zuentzako zerbaitten, ez dakit, zean bat, gauzak kentzeko, ez dakit nola ze hitz esan zun.

- Enbargon bat edo hola?

- Enbargo edo zerbait badator zuentzako. A, bai? Eta ordun ya ze in zon attek? Ba klaro, Beasaiña juteko partez eta katea erosi eta txahala ta hori dana, etxea bueltatu. Eta amak esan emen zion: "Jesus!, bizkor ein dezu bueltea Beasaingoa". Eta "Bai, hola ta hola alkatea irten zat eta hau ta hau esan dit. Ordun hori itten baldin badigue ba, kate billa ze itteko?". Ta hola. Ez zan ezerre etorri, baiño behintzat... Dana holaxe, dana holaxe.

28. Familia bakarra gerra-denboran Ormaiztegi uzten

- **Erref:** ORM-001/031
- **Iraupena:** 0:01:04. **Hasi:** 00:56:58. **Bukatu:** 00:58:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

Herrian alkateak beren kontra zeuden, baina herrikoak ez. Beraiena izan zen familia bakarra gerra garaian Ormaiztegitik irten zena. Gerrak 15 egun iraungo zuelakoan egin zuten alde.

Transkripzioa

-Orduan herrixan ez zeuan iñor laguntzekorik-edo?

-Bueno, jendea normalen bai; oaiñ, autoridadek, lehenengo egon zan alkatea eta beste horik bik behintzat batez. Gure kontra. Zeatik ez dakit.

-Famili bakarra izan zineten, ezta, irten zana?

-Bakarra. Motillek eta bai irten zien, e, etxetatio ta Bilbaora jun ta tal, baiño familie osoa gu bezela atea itxita jun gu bakarrik. Ta guk ordurako ya ba hainbeste hegazti eta hainbeste zea bagenduken, baiño... Holakoik pentsatu gabe, klaro, hori dana pentsatu bagendu, ez dakit.

-Azkenian hoberako izango zala pentsatu...

-Klaro, klaro, klaro! Hegaztik-eta tiroka-ta zean da, "goazen hemendio!".

Esanez bezela hamabost eun iraungo zola gerreak-eo hola esaten zan.

Hamabost eun, bai. Eta bueno, hola, hola irten giñan.

29. Santanderren bizi izan ziren gurasoak, aitaren lankide bati esker

- **Erref:** ORM-001/032

- **Iraupena:** 0:01:52. **Hasi:** 00:58:02. **Bukatu:** 00:59:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra
- Lanbideak » Trenbideko langileak

Laburpena:

Beraiek Frantzian zeuden bitartean, Santanderren egon ziren gurasoak. Aitak tren-estazioan egin zuen lan. Eta lan horretan ezagututako lagun bat Santanderrekoa zenez, haren etxera joan ziren gerra garaian.

Transkripzioa

-Zuek Frantziara joan ziñetenean gurasoak Santanderren egon zian denbora guztian?

-Ba uda hortan, aber. Bai-bai, uda hortan bai. Santanderren egon zien. Zeatio zeuken ezaunen bat gure attek. Klaro, gure attek lana itten zon, azkenaldira behintzat, bastante denboran, estazion, "de guarda agujas", eta gaiñea itten zon serbizioa gaueko hamabitatik goizeko zortziretaa. Ta ni Donostira juten nitzen ordun sei terditan, bea beti estazion egoten zan; osea ke behin e etzian trenik ihes ein. Hure zeon han, ez non paatzen gaiñea, trena, zeatik neuken karnet bat atte ferrobentarioa zalako, langillea, eta harrekin ez non paatzen. Klaro, gure atte zan ba hori, entenditzen dezu?, memorie ta tal da handik eta hemendik eta. Legezko gauzak baiño behintzat zeakin, ezta. Eta beti jornal bat, hori bai, beti jornal bat.

-Santanderreko laguna zer zun, trenetakoak baita?

-Bai, bai. Eztakit faktore eondakoa eo, zeatik ordun hor zeren, jefea zeon, etxebizitza. Jefea hor bizi zan estazion, oain ez dao etxeik eta ezer. Jefea, bi faktore ta bi guardaguja; osea ke bost laun. Oain ez dao iñor. Eta faktore haetako bat nik uste det Santandergoa zala, eta gero attek ez dakit ze relazio mantenduko zun beakin edo zer, kuestioa da harren etxea jun zan, Santanderra jun giñen harren etxea. Bai. Eta han egon zien aiketa osaba Frantzitik etorri ta ein arte.

30. San Andresak ospatzen

- **Erref:** ORM-002/001
- **Iraupena:** 0:02:51. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:02:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Herriko ospakizunak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

<p>Ormaiztegin San Andresak ospatzen dira. Gerra aurretik San Andresak ospatzeko zer egiten zuten azaltzen du: meza nagusia loreak bedeinkatzeko, bizikleten karrera, zaku-karrera, zinta-karrera, lapiko-jokoa... Bainuetxeko jendea gustura egoten zen begira.</p>

31. Festetako musika eta bekatua

- **Erref:** ORM-002/003
- **Iraupena:** 0:00:58. **Hasi:** 00:04:27. **Bukatu:** 00:05:25

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra
- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak
- Aisia » Kultura » Musika

Laburpena:

San Andresetako musikari buruz hitz egiten du: itsuak soinua jotzen zuen, txistulariak egoten ziren... Hala ere, baltseoa jotzean, neskek dantzan egiten bazuten, kongregaziotik kanpora bidaltzen zituzten.

32. Mutilen eta nesken kongregazioak

- **Erref:** ORM-002/004
- **Iraupena:** 0:01:58. **Hasi:** 00:05:25. **Bukatu:** 00:07:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra
- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Kongregazioak

Laburpena:

<p>Hijas de María zen nesken kongregazioaren izena. Bertako kide bazinen, hilean komunioa egiten zen, eta kantuek egiten ziren. Mutilak luistarren kongregazioan zeuden, eta ez zituzten zigortzen dantza egiten bazuten. Mutilak tabernatan sar zitezkeen, baina emakumeak ez, bekatua baitzen. Neskak igandero joaten ziren elizara. Gauza erabat aldatu da orain.</p>

33. Inguruko herriekiko harremana

- **Erref:** ORM-002/006
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:07:49. **Bukatu:** 00:10:39
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Garraioak » Autobusak
- Herria, azpiegitura » Garraioak » Trenak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Inguruko herriak eta auzoak
- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak

Laburpena:

Inguruko erromerietara joaten ziren: Beasainera, Gabiriara, Alegiara, Liernira... Leku haietan ere dantza soltea egiten zuten. 10 urte zituela, Ezkiora Ama Birjina ikustera joaten ziren: batzuek ikusi egiten omen zuten, baina Kontxak ez du guztiz sinesten. Ama Birjina ikustera jende asko etortzen zen, baita kanpotarrak ere (autobusez nahiz trenez).

34. Ormaiztegiko bainuetxea

- **Erref:** ORM-002/007
- **Iraupena:** 0:02:54. **Hasi:** 00:10:39. **Bukatu:** 00:13:33

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Garbitasun pertsonala

Laburpena:

<p>Kontxak beti ezagutu izan du bainuetxea Ormaiztegin, baina orain ez dago (kiroldegia dago hor orain, ikus mapan). Bainuetxearen jabe eta bezeroei buruz hitz egiten du. Bainuetxea barrutik nolakoa zen eta zer zerbitzu ematen zituen azaltzen du. Herrian igartzen zen noiz etortzen ziren bainuetxeko bezeroak (kanpotarrak asko).</p>

35. Senarra eta autobusak

- **Erref:** ORM-002/008
- **Iraupena:** 0:02:08. **Hasi:** 00:13:33. **Bukatu:** 00:15:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Herria, azpiegitura » Garraioak » Autobusak
- Ekonomia eta industria » Langileen arteko harremana eta langile-mugimenduak

Laburpena:

Senarra herrikoa zuen, gertukoa gainera. Ezkondu zirenean, senarrak zerra bat zuen; pixkanaka bere lana osatzen joan zen, eta azkenean, autobusak egiteko tailerra sortu zuen. Lan mota horrekiko joera familiaratik zetorkion.

36. Madrilera bizitzera

- **Erref:** ORM-002/010
- **Iraupena:** 0:00:57. **Hasi:** 00:17:01. **Bukatu:** 00:17:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

7 seme-alaba izan zituen: gehienak Beasainen, eta azkena Donostian. Gero Madrilera joan behar izan zuten bizitzera. Umeak eskolatik atera behar izan zituzten, eta Madrilgo beste eskola batzuetan bilatu zieten lekua. Aldaketa handia izan zen herri txiki batetik hiri handi batera joatea.

37. Frantsesa eta ingelesa

- **Erref:** ORM-002/012
- **Iraupena:** 0:01:31. **Hasi:** 00:21:22. **Bukatu:** 00:22:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Beste hizkuntzak eta hizkerak

Laburpena:

Gerra garaian Frantziara joan zirenerako, Kontxak bazekien frantses pixka bat,

umetan Beasaingo mojatan ikasi batzuen. Moja haiek ez ziren bereziki zorrotzak. Garai hartan, ingelesak ez zuen gaur egun duen garrantzirik.

38. Euskara eskolan

- **Erref:** ORM-002/013
- **Iraupena:** 0:02:25. **Hasi:** 00:22:53. **Bukatu:** 00:25:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Zigorak
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

<p>Umetan gaztelaniaz egiten zuten dena eskolan; eta euskaraz eginez gero, zigortu egiten zituzten. Maistra Bilbokoa zen: asko zekien, baina oso zorrotza zen. Mutilek aparte ikasten zuten, eta maisu erdalduna zeukaten. Hala ere, ez zuten horrenbeste zigorrak jasotzen euskaraz egiteagatik.</p>

39. Umetako jolasak

- **Erref:** ORM-002/014
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 00:25:18. **Bukatu:** 00:27:01
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

Txikitan txingotan jolasten zuten, konban, diabolarekin, sokasaltoan, aroarekin... Jolas ugari zituzten. Neskek eta mutilek aparte jolasten zuten, eta mutilek beste era bateko jolasak izaten zituzten. Kanean jolasten zuten.

40. Etxean iturria jarri arteko bizimodua

- **Erref:** ORM-002/019
- **Iraupena:** 0:02:05. **Hasi:** 00:31:38. **Bukatu:** 00:33:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Argindarra eta ura
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Gaztetan, baserrian ez zeukaten iturririk. Orduan, amak baldea buru gainean lotuta zuela ekartzen zuen ura; dutxatzeko, terreina batean ura berotu, eta pixkanaka garbitzen ziren; arropa garbitzeko, errekarra joaten ziren. Lehen arropa orain baino gutxiago garbitzen zen: astean bitan aldatzen ziren. Iturria jarri zuteneko eguna gogoratzen du: egun handia izan zen hura.

41. Ormaiztegiko garbitokia

- **Erref:** ORM-002/020
- **Iraupena:** 0:01:12. **Hasi:** 00:33:43. **Bukatu:** 00:34:55

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:

Ormaiztegin bazegoen garbitokia. Hiru presa zeuden lehen herrian, eta haien arteko zati batean, jendeak arropa garbitzen zuen (lehenago xaboia ematen zioten arropari).

42. Anaiaren ikasketak

- **Erref:** ORM-002/021
- **Iraupena:** 0:02:10. **Hasi:** 00:34:55. **Bukatu:** 00:37:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Goi mailako ikasketak

Laburpena:

Neba maisua zen, eta Iruñean ikasi zuen horretarako. Kontxa ere bide horretatik nahi zuten eraman gurasoek. Anaiarekin batera, herriko beste batzuek ere ikasi zuten Iruñean maisu izateko.

43. Almacenes Beñaran

- **Erref:** ORM-002/024
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:41:27. **Bukatu:** 00:44:17
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Sastreak, jostunak

Laburpena:

Donostian "Almacenes Beñaranentzat" egin zuen lan: eskularruak eta galtzerdiak josten zituen. 9 urte egon zen lan horretan. Bertako nagusiarekin lotura zuen, Kontxaren amandreak bularra eman baitzion hari bolada batean.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2026-05-27

CC-by-sa | Ahotsak.eus
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com